

VALTIOVARAINVALIOKUNNAN LAUSUNTO 10/2006 vp

Valtioneuvoston selonteko maatalouspolitiikasta

Maa- ja metsätalousvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 26 päivänä lokakuuta 2005 lähettäessään valtioneuvoston selonteon maatalouspolitiikasta (VNS 4/2005 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi maa- ja metsätalousvaliokuntaan samalla määrännyt, että valtiovarainvaliokunnan tulee antaa asiasta lausuntonsa maa- ja metsätalousvaliokunnalle.

Jaostovalmistelu

Asia on valmisteltu valtiovarainvaliokunnan maatalousjaostossa.

Asiantuntijat

Maatalousjaostossa ovat olleet kuultavina

- valtiosihteeri Pekka Pesonen, apulaisosastopäällikkö Heimo Hanhilahti, maatalousneuvos Esko Juvonen ja maatalousylitarkastaja Kari Ojala, maa- ja metsätalousministeriö

- budjettineuvos Kati Suihkonen, valtiovarainministeriö
- tutkimusjohtaja Ilkka P. Laurila ja professori Jyrki Niemi, Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus
- erikoistutkija, tiiminvetäjä Tuula Mäkinen, VTT
- toimitusjohtaja Heikki Juutinen, Elintarviketeollisuusliitto ry
- johtaja Markku Suojanen, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
- järjestöjohtaja Juha Seppälä, ProAgria Maa-seutukeskusten Liitto ry
- puheenjohtaja Holger Falck, Svenska lantbruksproducenternas centralförbund SLC
- professori Matti Ylätalo, Helsingin yliopisto
- tutkimusjohtaja Annika Mäyrä-Mäkinen, Raisio Oyj
- vuorineuvos Seppo Paatelainen.

VALTIONEUVOSTON SELONTEKO

Maatalouspoliittinen selonteko on valtioneuvoston linjaus tulevaisuudesta EU-jäsenyyden tuoman kokemuksen ja edessä olevien haasteiden analysoinnin pohjalta. Selonteossa tarkastellaan maatalouden kansainvälistä toimintaympäristöä ja kuvataan Suomen maatalouden muutoksia viime vuosien aikana. Se arvioi tapahtunutta kehitystä ja koettuja muutoksia suomalaisen maa-

talouden näkökulmasta. Selonteon loppuosassa linjataan keskeiset tavoitteet ja toimenpiteet, joilla edessä oleviin haasteisiin voidaan vastata.

Selonteko on rajattu maatalouden ja maaseutupolitiikan niihin osa-alueisiin, joiden päätöksenteko edellyttää erityisiä kansallisen, EU- ja kansainvälisen tason politiikan linjauksia.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Valtiovarainvaliokunta keskittyy tässä lausunnossaan tarkastelemaan selontekoa ennen kaikkea perusmaatalouden kannattavuuden näkökulmasta. Valiokunta käsittelee selontekoa oman toimialansa osalta. Lausunnossa rajaudutaan sen vuoksi niihin ehdotuksiin ja vaikutuksiin, jotka koskevat valtiontaloutta tai yleisemmin kansantaloutta. Tarkastelua on huomattavasti vaikeuttanut useiden selontekoon liittyvien asioiden keskeneräisyys. Selonteon luovuttamisen jälkeen on mm. linjattu Euroopan unionin maatalouden rahoituskehys vuosille 2007—2013.

Selonteon ulkopuolelle on jätetty mm. kalatalouden, porotalouden, turkistarhauksen, hevosurheilun, mehiläishoidon ja muiden maaseudun erityisalojen arviointi. Valiokunta muistuttaa, että myös näillä sektoreilla on taloudellista merkitystä arvioitaessa maaseudun selviytymismahdollisuuksia tulevaisuudessa.

Maatalouden tukipolitiikka

Euroopan unionin jäsenyyden seurauksena kansainvälinen kilpailu Suomen maatalous- ja elintarvikemarkkinoilla kiristyi. Jäsenyyden vaikutukset kohdistuivat voimakkaimmin tilatasolle maataloustuotteiden tuottajahintojen alentuessa ja maatalouden tukijärjestelmien muuttuessa.

Maatalouden tuki muodostuu Euroopan yhteisen maatalouspolitiikan säännösten perusteella maksettavista tuista ja Suomen kansallisista varoista maksamista kansallisista tuista. Kansalliset tuet perustuvat Suomelle EU-jäsenneuvotteluissa myönnettyihin poikkeusjärjestelyihin, joilla haluttiin turvata pohjoisen maatalouden asema unionin jäsenenä. Suomen maataloudelle maksetuista tuista yli puolet on kansallisesti rahoitettuja.

EU:n maatalouden tukipolitiikan päälinjaukset ovat vähentäneet tukien sidonnaisuutta tuotantoon. Tästä seuraa yhä suurempia haasteita

laadukkaan tuotannon säilyttämiselle. Selonteossa todetaankin erilaisten tarpeiden ja odotusten yhteensovittamisen vaikeus; esim. ympäristötuen tulee olla vastikkeellista ja samalla viljelijän toimintaa kannustavaa. Valiokunta pitää tärkeänä, että vaikeudesta huolimatta etsitään keinoja, joilla maatalousyrittäjiä kannustetaan ja motivoidaan toimimaan ympäristöystävällisesti ja tuottamaan edelleenkin laadukkaita maataloustuotteita. Maatalouspolitiikalla luodaan edellytykset mm. kuluttajien odotuksia vastaavalle tehokkaalle ja luontoa kunnioittavalle elintarviketuotannolle. Tarkoituksena tulisi olla myös vakaan ja ennustettavan toimintaympäristön luominen maatalousväestölle ja koko elintarvikeketjulle.

Maatalouden rahoituskehys

Selonteon luovuttamisen jälkeen Euroopan unionissa on linjattu maatalouden rahoituskehys vuosille 2007—2013. Linjaus merkitsee noin 100 milj. euron leikkausta Suomen EU:lta saamiin maaseudun kehittämistukiin. Loppullisen jäsenmaakohtaisen jaon arvioidaan valmistuvan touko-kesäkuussa 2006.

Maa- ja metsätalousministeriössä valmistellaan tulevan EU-rahoituskauden maaseutuohjelmaa nykyisen tasoisena. Hallitus on kehyspäättöksellään sitoutunut maaseutuasioiden hoitamiseen lisäämällä kotimaisen rahoituksen osuutta. Yksityiskohtaiset ratkaisut voidaan tehdä vasta EU-rahoituspäätösten varmistumisen jälkeen. Suomen kannalta on toivottavaa, että maaseutuohjelma voidaan käynnistää nopeasti. Tällä tavoin Suomelle myönnetty tuki käytettäisiin etupainotteisesti ja voisimme hyödyntää mahdollisesti muiden EU-jäsenmaiden käyttämättömiä rahoitusosuuksia.

Maa- ja metsätalousministeriön toimialalla on valtion talousarvion ulkopuolinen maatilatalouden kehittämisrahasto (Makera). Sen tehtävänä on turvata maatilatalouden ja muiden maaseutuelinkeinojen investointien rahoitusta ja edistää niiden kehittämistä. Tukiehtojen muuttumi-

nen vuonna 2004 lisäsi tukihakemusten määrää. Selvitys rakennetukien lähivuosien määrärahalanteesta osoittaa, että Makeran käytettävissä olevat varat eivät riitä rakennetukien myöntämiseen. Tulevaisuudessa Makeran toiminnan kannalta valiokunta pitää selkeänä riskinä rahaston määrärahojen riittävyyttä suhteessa ennakoituun tarpeeseen. Lähivuosina toteutettavien maaseutuinvestointien ja maatilojen omistajavaihdosten rahoituksen turvaaminen edellyttäisikin varojen siirtoa talousarviosta Makeraan.

Maatalouden kannattavuus

Suomen pohjoinen sijainti ja pitkät etäisyydet vaikeuttavat maatalouden toimintaedellytyksiä sekä nostavat maataloustuotteiden tuotantokustannuksia. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen laskelmien mukaan maatalouden kannattavuus ja tulokehitys ovat heikentyneet. Keskimääräisen kannattavuuden tarkastelu peittää varsin laajan hajonnan. Erityisesti päätoimisten tilojen tulo- ja kannattavuuskehitys on valiokunnan mielestä huolestuttava. Osa-aikaiset tilat ovat pystyneet tilan ulkopuolelta tulevan palkkatulon avulla kasvattamaan kokonaistulojaan.

Valiokunnan näkökulmasta suurimmat kehittämistarpeet liittyvät maatalouden ja päätoimisten tilojen kannattavuuden parantamiseen. Useiden maataloustuotteiden tuottajahinnat ovat alentuneet tai niitä on alennettu markkinajärjestelmien uudistamisen yhteydessä. Samaan aikaan ovat tuotannon kustannukset nousseet. Jatkossa on pyrittävä lisäämään maatalouden markkinoilta saamia tuloja ja vähentämään maatalouden kustannuksia; esim. maatalouden polttoaineveron alentaminen vaikuttaa suoraan maatalouden energiakustannuksiin. Erityistä huomiota on kiinnitettävä tuotannon tehokkuutta parantavien toimintatapojen kehittämiseen varsinkin maatalouden investointien yhteydessä.

Valiokunta on selontekoa käsitellessään arvioinut, millä edellytyksillä Suomen maatalous selviää tulevaisuudesta. Perusedellytys on riittävän kannattavuuden takaaminen. Suomen olosuhteissa on myönnettävä, että kotimaisen tuotannon turvaamiseksi ja omavaraisuusasteen säi-

lyttämiseksi maataloudelle on maksettava tukea. Jos EU:n budjetista maksetut tuet pienenevät, toimeentulon takaa vain riittävässä määrin maksettavat kansalliset tuet. Muussa tapauksessa ei voida taata, että suomalainen maatalous säilyy ja tuottaa raaka-ainetta kotimaiselle elintarviketeollisuudelle.

Maatalouden merkitys koko elintarvikeketjun kilpailukykyyn

Suomalainen elintarviketeollisuus käyttää pääsääntöisesti kotimaassa tuotettuja raaka-aineita. Koko elintarvikesektorille on tärkeää, että maatalouspolitiikalla turvataan kotimaisten raaka-aineiden saanti myös tulevaisuudessa. Lisäksi tulee vastata kuluttajien odotuksiin elintarvikkeiden turvallisuudesta, laadusta ja eläinten hyvinvoinnista. Terveysvaikutteisten elintarvikkeiden kysyntään on myös vastattava. Kuluttajien luottamuksen säilyttämistä jatkossakin pidetään elintarvikesektorin tärkeimpänä haasteena.

Kilpailun kiristyessä elintarvikeketjun yhteistyö on tullut entistä tiiviimmäksi. Tuotantosopimuksien katsotaan ohjaavan maataloustuotantoa teollisuuden tarpeiden mukaiseksi. Ne pitävät tarjonnan ja kysynnän tasapainossa. Teollisuuden tarpeet muotoutuvat kuluttajien tarpeiden mukaan. Kuluttajien valinnat ja kauppaketjujen tuotetarjonta ratkaisevat kotimaisten elintarvikkeiden osuuden koko tuotetarjonnasta.

Uuden teknologian soveltaminen, uusien tuoteinnovaatioiden kehittäminen ja entistä parempien toimintatapojen luominen on keskeinen osa-alue, jolla suomalaisen maatalouden ja koko elintarvikeketjun kilpailukykyä voidaan parantaa. Hallitusohjelman mukaisesti tutkimukseen ja kehittämiseen suunnattua kokonaisrahoitusta on lisätty. Valiokunta pitää kuitenkin huolestuttavana, että maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalle tästä lisäyksestä ei ole jaettu osuutta, vaan päinvastoin tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoitusta on vähennetty.

Kansainvälistyminen on markkinoilla saavutettavan hyvän kilpailukykyyn ehto. Suomen elintarviketeollisuus ja -kauppa ovat valinneet stra-

tegiseksi laajentumissuunnakseen lähialueet: Pohjoismaat, Baltian ja Venäjän. Yhteisten kansainvälisten pelisääntöjen puute aiheuttaa kuitenkin jatkuvaa epävarmuutta. Valiokunta pitää tärkeänä, että elintarvikealan yritysten etabloitumista lähialueille edistetään. Samoin tulee kannustaa yhä useampia pk-yrityksiä valitsemaan toimintatavakseen kasvustrategian.

Elintarviketuotanto on jatkossakin maatalousmaan tärkein käyttötarkoitus. Uusiutuvan energian tuotanto voi kuitenkin olla esimerkiksi elin-

tarvike- tai energia-alan markkinatilanteen tai tilan omien tavoitteiden näkökulmasta kannattava vaihtoehto pellon käytölle.

Lausunto

Lausuntonaan valtiovarainvaliokunta ehdottaa,

että maa- ja metsätalousvaliokunta ottaa huomioon, mitä tässä lausunnossa on esitetty.

Helsingissä 28 päivänä huhtikuuta 2006

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Markku Koski /kesk
jäs. Christina Gestrin /r (osittain)
Kyösti Karjula /kesk
Jari Koskinen /kok
Pekka Kuosmanen /kok
Reijo Laitinen /sd
Pekka Nousiainen /kesk
Tuija Nurmi /kok (osittain)
Pirkko Peltomo /sd (osittain)
Iivo Polvi /vas
Virpa Puisto /sd (osittain)
Markku Rossi /kesk

Matti Saarinen /sd
Anni Sinnemäki /vihr (osittain)
Irja Tulonen /kok (osittain)
Kari Uotila /vas (osittain)
Jukka Vihriälä /kesk
vjäs. Janina Andersson /vihr (osittain)
Eva Biaudet /r (osittain)
Timo Kalli /kesk
Olli Nepponen /kok
Maija Perho /kok (osittain)
Jaana Ylä-Mononen /kesk.

Valiokunnan sihteerinä jaostokäsittelyssä on toiminut

valiokuntaneuvos Mari Nuutila.